

Kapitel 1

Udlandets Danmarksbillede

“Hvorfor er danskerne så fremmedfjendtlige?” spurgte en fjern tysk bekendt mig på vej til stranden i sommeren 2001 og dermed før valget i november 2001, der gav Danmark en hidtil uset berømmelse.

Spørgsmålet undrede. Der er også politisk uenighed om udlændingepolitikken i udlandet, og den bekendte kom ydermere fra en del af Tyskland, der havde ry for højre-ekstremistisk vold mod udlændinge. Alligevel hed det sig også der, at danskerne var negative over for fremmede.

Denne bog har som første mål at kortlægge udlandets syn på den danske *debat* om udlændinge, hvor der fokuseres på udlandets syn på:

- Danskernes holdninger til indvandring og indvandrere
- Danske politikeres udtalelser om det samme

mens for eksempel indvandrernes konkrete integration på arbejdsmarkedet kun indgår som baggrundstof. Spørgsmålet har umiddelbart to sider: Hvad siger udlandet, og hvor meget er der om det?

Analysen starter med år 2000 og slutter med år 2002. Der var også udenlandsk omtale af danskernes forhold til indvandrere før år 2000, og debatten sluttede ikke nytårsaften 2002/03. Afgrænsningen er rent praktisk, men den gør, at man både får inddraget en periode under den socialdemokratisk-radikale regering, valgkampen 2001 og perioden under den nye regering. Er billedet af Danmark da det samme, eller varierer det med de politiske begivenheder og politiske forhold?

Samtidig er der nogle næsten uundgåelige følgespørgsmål: Et er, at danskerne eventuelt har et bestemt sæt holdninger til indvandrere – men er disse holdninger særligt forskellige fra holdningerne hos nordmænd, svenskere, tyskere eller englændere? Og muligvis udtaler danske politikere sig på en bestemt måde om udlændinge, men hvordan udtaler kollegerne sig så i Oslo, Stockholm, Berlin og London? Hvis der ingen forskel er, er der heller ingen grund til lige netop at hæfte sig ved danskerne. Man har da – komparativt set – mest at gøre med fællestræk. Men danskernes holdninger og politikernes udtalelser kan modsat også skille sig ud som markant anderledes end holdningerne og udtalelserne i vore nabolande.

Hovedkilderne er rapporter fra europæiske organisationer, beretninger i en række af nabolandenes medier samt uddybende samtaler med udenlandske journalister

og politikere: Er kilderne enige i synet på danskerne og den danske debat, eller varierer budskabet med kilderne? Hertil kommer, at man ikke starter fra bar grund, når det gælder befolkningernes holdninger: Der er både danske og internationale opinionsundersøgelser: Passer disse med det, medier, internationale organisationer og udenlandske politikere siger om såvel danskerne som andre folks holdninger?

Der bruges således flere tilgange til at komme nærmere spørgsmålet om udlandets syn på danskernes forhold til de fremmede.

Allerede i sommeren 2001 var den tyske bekendt på vej til stranden ingen enlig svale, men valget den 20. november 2001 udløste nærmest en orkan af kritik af danskerne. To dage efter valget havde Politiken (22.11.01) et interview med formanden for Dansk Industri, der lige havde været i Tokyo, og dér oplevet, at industrifolk refererede til den danske fremmeddebat: "Man prøver så at dukke sig lidt og tale sig ud af situationen. Det er meget ubehageligt".

Og det fortsatte. Den 22. maj 2002 bragte Jyllands-Posten en reportage fra Rosengården i Malmø – en af Sveriges mest kendte indvandrerghettoer – hvor en teenagedreng spontant havde spurgt: "Er det rigtigt, at danskere er racister?"

Listen kunne fortsættes. Har man været i kontakt med udlændinge, er det 95 procent sikkert, at man har fået spørgsmål om "den danske højre-drejning" – på vej til stranden, i Tokyo eller i Malmøs ghettoer. Den tyske strandgæst laver ikke dybtgående studier af dansk kultur, heller ikke forretningsfolkene i Tokyo og slet ikke teenageren i Malmø. Men de ser alle fjernsyn, hører radio og læser aviser, og der har været en lind strøm af hårde overskrifter om Danmark:

Europarådet stempler Danmark som intolerant og antimuslimsk¹.

Racisme på fremmarch i Danmark².

Hadets og frygtens politik blomstrer i forstæderne³.

På tide at boykotte Danmark?⁴.

Danmark leder den racistiske reaktion⁵.

Fort Danmark?⁶.

København flirter med fascisme. Danmark skal lede EU. Dette er et bekymrende perspektiv⁷.

I den svenske Dagens Nyheter hed det ligeledes dramatisk efter den borgerlige valgsejr i november 2001, at "det danske valg begravede demokratiet". Men den artikel var dog skrevet af en dansk forfatter⁸.

Samtidig fik medierne tilsyneladende støtte fra internationale organisationer. Tilbage i 1997 mente EU således at kunne vise, at hele 43 procent af danskerne regnede sig selv for mere eller mindre racistiske⁹. Før julen 2000 fremhævede European Union Monitoring Center on Racism and Xenophobia (EUMC), at Danmark var det

religiøst mest intolerante land i EU¹⁰, og i april 2001 kritiserede Europarådet i skarpe vendinger den danske debat om de fremmede¹¹.

Endelig har udenlandske politikere heller ikke holdt sig tilbage. Umiddelbart før valget i 2001 tog to svenske partisekretærer fra Socialdemokratiet og Folkepartiet således i et læserbrev i svensk presse skarpt afstand fra deres danske søsterpartier¹². Efter valget fremhævede den svenske integrationsminister Mona Sahlin i et interview i Financial Times, at Sverige havde klaret integrationen bedre end Danmark¹³. Det fortsatte med udenlandsk politikerkritik i første halvdel af 2002, da den nye danske regerings udlændingepolitik var blevet lagt frem. For her skrev Mona Sahlin sammen med ministerkolleger fra Belgien og Frankrig åbne breve til den danske regering vendt mod dennes indvandrerpolitik.

Tabel 1.1 Opfattelse af de enkelte nordiske folk som fremmedfjendtlige eller fremmedvenlige blandt samtlige nordboere

Land, der vurderes	A. Procent, der finder landet fremmedfjendtligt	B. Procent, der finder landet fremmedvenligt	C. Ingen mening angivet		PDI (B-A)
Finland	34	13	53	100	-21
Danmark	38	28	34	100	-10
Norge	22	28	50	100	6
Sverige	11	58	31	100	47

Opstillet ud fra Zapera's nyhedsbrev fra 26.8.2002 (www.zapera.com. "Danskerne mest fremmedfjendtlige"). Kun tallene i de to første kolonner er angivet i nyhedsbrevet, og disse tal er da anvendt til beregning af tallene i tredje kolonne.

Kritikkens gennemslag uden for kredsen af specielt interesserede politikere, journalister og offentlighed kan være mere usikkert. Der er ingen helt sikre holdepunkter, men bureauet Zapera, der via internettet foretager interviews i Norge, Sverige, Finland og Danmark, fandt i en undersøgelse 6.-16. august 2002, at danskerne var det folk, som flest nordboere (samtlige respondenter i de fire lande) fandt fremmedfjendtske. 38 procent af nordboerne mente, at danskerne var fremmedfjendtlige, mens 34 procent sagde det samme om finnerne, 22 procent om nordmændene og kun 11 procent om svenskerne (første søjle i tabel 1.1).

Der var dog også mange med den stik modsatte mening om danskerne, for 28 procent af samtlige nordboere fandt, at danskerne og nordmændene var venlige over for fremmede (anden søjle i tabel 1.1). Endnu flere, nemlig 58 procent, mente,

at svenskerne var det, mens kun meget få, nemlig 13 procent, fandt finnerne fremmedvenlige. Trækker man de to tal fra hinanden (sidste søjle i tabel 1.1), var det faktisk finnerne, der mest entydigt blev bedømt som uvenlige over for fremmede.

Kritikken af Danmark var i øvrigt slået kraftigst igennem i Sverige: 62 procent af svenskerne fandt Danmark fremmedfjendtligt mod "kun" 24 procent af finnerne og 28 procent af nordmændene. Zaperas analysechef Mads Stenbjerre pegede på, at det negative billede af Danmark kunne skyldes, at de danske stramninger af flygtninge- og indvandrerreglerne havde fået stærk mediedækning i de nordiske lande, og ikke mindst på den anden side af Sundet¹⁴.

Derimod var svenskerne mindst tilbøjelige til at kritisere *sig selv*. Kun 11 procent af svenskerne mente, at det svenske folk var fremmedfjendsk, mens 18 procent af nordmændene, 37 procent af danskerne og hele 46 procent af finnerne på tilsvarende vis kritiserede deres eget folk.

Uanset forklaring tyder undersøgelsen på, at der i de nordiske lande var en udbredt forestilling om danskerne som fremmedfjendske, men også at der var temmeligt mange med modsat opfattelse. Kun i Sverige var opfattelsen af danskerne som fremmedfjendske klart dominerende.

1.1 Den dobbelte skepsis

Bogen starter med en skepsis, og den slutter – efter at undersøgelsen er gennemført – med en yderligere skepsis.

Den første skepsis gælder selve problemstillingen: Kan man overhovedet sige, at danskerne er på en bestemt måde? I årtier har det været dårlig tone at tale om, at "finnerne har let til kniven", det er heller ikke acceptabelt at påstå, at "svenskerne er hovne", og under den danske valgkamp i 2001 kom et dansk parti under skarp beskyldning for en annonce, der – alt efter udlægning – kunne tages til indtægt for en generaliseret og uspecificeret opfattelse af indvandrere som kriminelle.

Modstanden mod sådanne generaliseringer skyldes selvsagt frygt for at bidrage til antipatier mod de pågældende grupper og folk – finner, svenskere og indvandrere – men der er også en empirisk begrundet modstand, nemlig at udifferentierede generaliseringer næsten altid er misvisende: Der er forskel på finner, der er forskel på svenskere, og der er forskel på indvandrere. Selvom der fredag aften eventuelt skulle være 5 procent voldsomme unge i Helsinki mod 3 procent i København, skal de resterende 95 procent af finnerne så også dækkes ind af udsagnet om, at "finnerne har let til kniven"? Tilsvarende med hensyn til svenskere og til indvandrere. De enkelte folk er internt forskellige, og bliver det formentlig mere og mere, jo længere man bevæger sig væk fra det forholdsvis homogene bondesamfund. Er det tilfældet, bliver

det også mere og mere urimeligt at bruge en enkelt etikette på en hel befolkning eller befolkningsgruppe.

Men ved spørgsmålet om danskernes formodede modvilje mod fremmede vender man pludselig tilbage til den gamle problemstilling, om danskerne er på en bestemt måde – ja eller nej? Den grundlæggende skepsis betyder, at selve spørgsmålet a priori må anses for problematisk, og også at det bliver interessant, om internationale organisationer eller udenlandske medier udifferentieret taler om danskerne som fremmedfjendtlige.

Den grundlæggende skepsis forstærkes yderligere af, at der, som allerede antydet ved citaterne, er en tendens til at bruge stærke ord i karakteristikkerne: Ikke forsigtige udtryk som “indvandrerskeptiske”, men hårdtslående etiketter som “racistisk”, “fascistisk” eller “fremmedfjendtlig” (min fremhævelse). Dette lægger op til, at indiciene er meget klare – at det ikke blot drejer sig om nuanceforskelle til andre folk, men om solide eller bastante forskelle.

Denne grundlæggende skepsis giver dog ikke svar på, om danskerne nu alligevel skulle være anderledes end andre folk. Det kunne for eksempel tænkes, at 95 procent af danskerne var negative over for fremmede mod kun 45 procent af svenskerne og tyskerne. I så fald ville det nærmest være ordkløveri at understrege en skepsis mod generaliseringer, for disse slår her for danskernes vedkommende kun fejl i fem procent af tilfældene. En sådan fejlprocent regnes normalt for acceptabel i statistikken. Forskellene kan også findes på et meget lavere niveau som 55 procent negative over for 25 procent i andre lande. Så er generaliseringerne langt mere problematiske, men stadig er der faktisk en reel forskel, som i givet fald kan præsenteres lidt mere forsigtigt end ved en hårdtslående formulering.

Dermed er man under alle omstændigheder henvist til empirien, og her kommer den efterfølgende slutskepsis ind i billedet. Den kan først rigtigt præsenteres efter analysen, men de grundlæggende træk er rimeligt enkle: Samtidig med at vi er på et område, hvor der bruges *hårde* formuleringer, er vi også på et område, hvor de fleste data er meget *bløde*.

For det første synes det at blive bekræftet, at de enkelte folk internt er heterogene, hvilket styrker den indledende skepsis mod at sætte en enkelt etikette på alle finner, alle indvandrere og – her – alle danskere. Hertil kommer:

- Udpræget “slør” i mange journalistiske beretninger
- Holdningsundersøgelser med svarprocenter ned til 25 procent
- Rapporter, hvor antallet af racistiske mord i de enkelte lande kan variere fra 18 ifølge nogle kilder til 93 ifølge andre – uden at det afvejes, hvilket tal der er det rigtige.

Generelt synes der at være en udtalt mangel på gode og sammenlignelige oplysninger.

Dette misforhold mellem de hårde udsagn og de bløde data viser sig først efterhånden, men peger hen mod bogens sluttelige ærinde: Måske er det på tide, at man fjerner sig fra den gensidige europæiske mudderkastning med diskussion om, "hvem der er værst", og genopliver modviljen mod udsagn om, hvem der har let til kniven, eller om hvem der er hovne, eller hvem der er kriminelle. For vi ved ikke ret meget.

Dette får imidlertid vente. Først skal præsenteres en mere udbygget plan for analysen.

-
- 1 Hannes Gamillscheg: "Europarat brandmarkt Dänemark als intolerant und antimoslemisch". Die Presse 4.4.2001.
 - 2 Erik Sagflaat: "Rasisme på vej fram i Danmark". Dagsavisen 17.11.2001.
 - 3 Imre Karacs: "The Politics of hate and fear flourish in suburbia". The Independent 24.11.2001.
 - 4 Peter Hermansson: "Dags att bojkotta Danmark?". Hufvudstadsbladet 24.1.2002.
 - 5 Toby Helm: "Denmark leads the racist reaction". Daily Telegraph 6.4.2002.
 - 6 Sasha Polakow-Suransky: "Fortress Denmark?". The American Prospect 3.6.2002.
 - 7 Stephen Smith: "Copenhagen flirts with fascism. Denmark is about to head the EU. It's a worrying prospect". The Guardian 5.6.2002.
 - 8 Carsten Jensen: "Danska valet begravde demokratin". Dagens Nyheter, Stockholm, 30.11.2001.
 - 9 EU 1997.
 - 10 "EU citizens tolerant against other religions". EUMC: 20.12.2000. Media Release 194-3-E-21/00.
 - 11 ECRI 2001.
 - 12 Lars Stjernqvist og Johan Pehrson: "Våra partibröder skämmer ut sig". Expressen 20.11.2001.
 - 13 Nicholas George: "Sweden turns to immigrants to boost workforce". Financial Times 1.12.2001.
 - 14 Tallene kunne dog også tyde på en kritisk svensk indstilling til alle naboer. 52 procent af svenskerne kaldte således finnerne for fremmedfjendske, mens kun 12 procent af danskerne og 24 procent af nordmændene gjorde det samme. Og tilsvarende mente 30 procent af svenskerne, at nordmændene var fremmedfjendske, mens kun 26 procent af finnerne og 15 procent af danskerne sagde det samme.